

ЕВРАЗИЯ ЭКОНОМИКАЛЫК БИРЛИГИНИН СОТУ

КОНСУЛЬТАТИВДИК КОРУТУНДУ

2026-жылдын 9-апрели

Минск шаары

Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Чоң коллегиясы: төрагалык кылуучу Соттун төрагасы А.А. Дронов, баяндамачы-судья М.Т. Кайыпов, судьялар Э.В. Айриян, Д.П. Александров, К.К. Джунушпаев, А.А. Забара, Е.Ж. Исмаилов, А.Б. Кишкембаев, Н.В. Павлова, А.Г. Тунян курамында,

сот отурумунун катчысы Б.Р. Эгембердиеванын катышуусунда, иштин материалдарын изилдеп чыгып, баяндамачы-судьяны угуп,

Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Статутунун 2, 46, 47, 50, 68, 69, 73, 96, 98-пункттарын, Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Регламентинин 72, 85-беренелерин жетекчиликке алып,

2019-жылдын 20-декабрындагы Евразия экономикалык бирлигине мүчө мамлекеттердин эмгекчилерин пенсиялык жактан камсыздоо жөнүндө макулдашуунун жоболорун түшүндүрүп берүү жөнүндө Евразия экономикалык комиссиясынын арызы боюнча төмөнкүдөй консультативдик корутунду берет.

I. Арыз берүүчүнүн суроолору

1. Евразия экономикалык комиссиясы (мындан ары – арыз ээси, Комиссия) Евразия экономикалык бирлигинин Сотуна (мындан ары – Сот) 2019-жылдын 20-декабрындагы Евразия экономикалык бирлигине мүчө мамлекеттердин эмгекчилерин пенсия менен камсыздоо жөнүндө макулдашуунун (мындан ары – Макулдашуу) жоболорун түшүндүрүп берүү жөнүндө арыз менен кайрылган.

2. Арыз ээси Комиссиянын иш тажрыйбасында Евразия экономикалык бирлигине (мындан ары – Бирлик) мүчө мамлекеттердин пенсиялык камсыздоо жаатында компетенттүү органдары тарабынан Макулдашуунун жоболорун колдонууга байланыштуу маселелер келип чыгарын көрсөтөт.

2.1. Мүчө мамлекеттерде Макулдашуунун алкагында өздөрүнүн эл аралык милдеттенмелерин түшүнүүгө ар түрдүү мамилелер келип чыккан, атап айтканда:

1) Макулдашуунун ченемдеринин контекстинде кайсы адамдар «эмгекчилерге» кире тургандыгы жагынан «эмгекчи» терминине;

2) Россия Федерациясында пенсияга укукту аныктоо үчүн зарыл болгон жеке пенсиялык коэффициентти (мындан ары – ЖПК) эсептөө маселеси бөлүгүндө Макулдашуунун 7 жана 12-беренелеринин ченемдеринин мазмунуна.

2.2. Жогоруда көрсөтүлгөндөр укук колдонуу практикасында Макулдашуу күчүнө киргенге чейин да, андан кийин да (тактап айтканда, 2021-жылдын 1-январы) мүчө мамлекеттерде эмгек стажы бар мүчө мамлекеттердин жарандарына пенсия чектөө менен байланышкан көйгөйлөрдүн жаралышына алып келет.

3. Баяндалганды эске алуу менен, Комиссия Соттон төмөнкү маселелер боюнча консультативдик корутунду берүүнү суранат:

3.1. Макулдашуунун 1-беренесинин колдонулушу Макулдашуунун 12-беренеси менен системалык өз ара байланышта Макулдашуу күчүнө киргенге чейин (2021-жылдын 1-январына чейин) гана мүчө мамлекеттердин аймагында иш стажы бар мүчө мамлекеттердин жарандарына жайылтылабы жана бул жарандар Макулдашуунун 1-беренесинде колдонулган терминологияга ылайык эмгекчилерге киреби?

3.2. Макулдашуунун 7-беренесинин 1 – 3-пункттарынын жоболору Макулдашуунун 12-беренеси менен системалык өз ара байланышта Макулдашуу күчүнө киргенге чейин (2021-жылдын 1-январына чейин) алынган мүчө мамлекеттердин жарандарынын иш стажына карата колдонулабы?

II. Соттогу жол-жобо

4. Соттун Чоң коллегиясынын 2025-жылдын 18-декабрындагы токтому менен Комиссиянын арызы ишти жүргүзүүгө кабыл алынды.

5. Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Статутунун (Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишимдин № 2 тиркемеси; мындан ары тиешелүүлүгүнө жараша – Келишим, Статут) 68-пунктуна ылайык түшүндүрүү жөнүндө иштерди кароонун тартиби Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин 2014-жылдын 23-декабрындагы № 101 чечими менен бекитилген Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Регламенти (мындан ары – Регламент) менен аныкталат.

6. Регламенттин 75-беренесине ылайык арыз ээси тарабынан коюлган маселелер боюнча ишти кароого даярдоонун алкагында Бирликке мүчө

мамлекеттердин жогорку сот инстанцияларынын жана мамлекеттик органдарынын кошумча маалыматтары жана пикирлери суралган.

Тиешелүү маалыматтар жана материалдар Армения Республикасынын Юстиция Министрлиги, Беларусь Республикасынын Юстиция Министрлиги, Беларусь Республикасынын Эмгек жана социалдык коргоо министрлиги, Казакстан Республикасынын Эмгек жана социалдык коргоо министрлиги, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги, Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги, Россия Федерациясынын Конституциялык соту, Россия Федерациясынын Жогорку Соту, Россия Федерациясынын Башкы прокуратурасы, Евразия экономикалык комиссиясы тарабынан Сотко берилген.

III. Соттун тыянактары

7. Статуттун 2-пунктуна ылайык Соттун ишмердигинин максаты анын жоболоруна ылайык мүчө мамлекеттер жана Бирликтин органдары тарабынан Келишимдин, Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдердин, Бирликтин үчүнчү тарап менен эл аралык келишимдеринин жана Бирликтин органдарынын чечимдеринин бир түрдүү колдонулушун камсыз кылуу болуп саналат.

Сот Статуттун 46 жана 50-пункттарына ылайык мүчө мамлекеттин же Бирликтин органынын арызы боюнча Келишимдин жоболорун, Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерди жана Бирликтин органдарынын чечимдерин түшүндүрүүнү жүзөгө ашырат, мында Сот тарабынан эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптери жана ченемдери колдонулат.

1969-жылдын 23-майындагы Эл аралык келишимдер укугу жөнүндө Вена конвенциясынын (мындан ары – Вена конвенциясы) 31-беренесине ылайык эл аралык келишим келишимдин терминдерине алардын контекстинде, ошондой эле келишимдин объектисине жана максаттарына карата бериле турган адаттагы мааниге ылайык калыс чечмелениши керек.

8. Келишимдин 1-беренесинин 1-пунктуна ылайык Бирликтин алкагында товарлардын, кызмат көрсөтүүлөрдүн, капиталдын жана жумушчу күчүнүн эркин кыймылы, Келишим жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдер тарабынан аныкталган экономика тармактарында координацияланган, макулдашылган же бирдиктүү саясатты жүргүзүү камсыз кылынат.

Келишимдин 4-беренесине ылайык Бирликтин максаттары, атап айтканда, мүчө мамлекеттердин калкынын жашоо деңгээлин жогорулатуу

кызыкчылыгында экономикаларынын туруктуу өнүгүүсү үчүн шарттарды түзүү; Бирликтин алкагында товарлардын, кызмат көрсөтүүлөрдүн, капиталдын жана эмгек ресурстарынын бирдиктүү рыногун түзүүгө умтулуу болуп саналат. Аларга жетишүүгө анын максаты преамбуласынан эле көрүнүп тургандай, мүчө мамлекеттердин жарандарын пенсия менен камсыздоо чөйрөсүндөгү мамилелерди жөнгө салуу болуп эсептелген Келишимди түзүү өбөлгө болот. Ушуга байланыштуу Келишимдин XXVI «Эмгек миграциясы» бөлүмүнүн жана Макулдашуунун жоболору Келишимдин жана Макулдашуунун жогоруда аталган максаттарына карата чечмеленүүгө тийиш.

9. Мүчө мамлекеттердин эмгекчилерин жана үй-бүлө мүчөлөрүн пенсия менен камсыздоо туруктуу жашаган мамлекеттин мыйзамдары менен, ошондой эле мүчө мамлекеттердин ортосундагы айрым эл аралык келишимдерге ылайык (98-берененин 3-пунктунун үчүнчү абзацы) жөнгө салууну караган, анын 14-беренесинин 3-пунктуна ылайык Бирликтин укугуна кире турган Келишимди өнүктүрүү үчүн Макулдашуу түзүлгөн.

10. Соттун Чоң коллегиясы Бирликтин укугун түзгөн эл аралык келишимдердин жана актылардын ченем-дефинициялары тиешелүү келишимдин (актынын) текстинде колдонулган түшүнүктөрдүн мазмунун ачууга багытталган деп эсептейт. Бул ченемдер эл аралык келишимдин жоболорун чечмелөөдө жана колдонууда милдеттүүлүккө ээ, бирок аныкталуучу терминдерди камтыган анын жөнгө салуучу көрсөтмөлөрү менен өз ара байланышта гана колдонулат.

Арыз ээсинин биринчи суроосуна карата мындай мамиле түшүнүктөрдүн аныктамалары, анын ичинде «эмгекчи» термини Макулдашуунун 1-беренесинде ушул эл аралык келишимдин мазмуну жана мааниси конкреттүү берененин контекстин эске алуу менен белгиленүүгө тийиш болгон кийинки беренелеринде аларды колдонуу максатында берилген деп бүтүм чыгарууга мүмкүндүк берет.

Макулдашуунун 1-беренесине ылайык «эмгекчи» – башка мүчө мамлекеттин аймагында эмгектик же башка ишмердикти жүзөгө ашыруу аркылуу пенсиялык укуктары түзүлгөн же түзүлө турган мүчө мамлекеттин жараны.

Макулдашуунун 3-беренесинин 1 – 3-пункттарына ылайык эмгекчилердин пенсиялык укуктарын түзүү ишке орноштуруучу мамлекеттин жарандарынын пенсиялык укуктарын түзүү сыяктуу эле шарттарда жана тартипте пенсиялык төгүмдөрдүн эсебинен, ал эми эмгекчилерге (үй-бүлө мүчөлөрүнө) пенсия дайындоо жана төлөө укугун

ишке орноштуруучу мамлекеттин жарандары үчүн каралган шарттарда жүзөгө ашырылат. Мында пенсияны түздөн-түз дайындоо жана төлөө анын мыйзамдарына ылайык эмгекчилер тиешелүү укукка ээ болгон мүчө мамлекеттин компетенттүү органы тарабынан жүргүзүлөт.

11. Макулдашууга 2019-жылдын 20-декабрында кол коюлган жана ал 2021-жылдын 1-январында күчүнө кирген.

Вена конвенциясынын 28-беренесине ылайык, эгерде келишимден башка ниет көрүнүп турбаса же башкача белгиленбесе, анда келишимдин жоболору келишимдин катышуучусу үчүн келишим көрсөтүлгөн катышуучу үчүн күчүнө кирген күнгө чейин болгон кандай гана болбосун аракетке же фактыга карата же ушул датага чейин иштебей калган ар кандай кырдаалга карата милдеттүү эмес.

Макулдашуу аркылуу ага жалпысынан да, анын айрым жоболоруна да кайтарым күч берүү каралган эмес.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен, Соттун Чоң коллегиясы Макулдашуунун ченемдери ал күчүнө киргенден кийин келип чыгуучу жана жаран менен компетенттүү мамлекеттик органдын ортосундагы пенсиялык укуктарды түзүү, пенсияны дайындоо жана төлөө боюнча укуктук мамилелерди билдирген пенсиялык мамилелерге карата жайылтылат деген тыянакка келет.

12. Макулдашуунун 7-беренесинин 1-пункту ар бир мүчө мамлекет ушул Макулдашуунун жоболорун эске алуу менен анын аймагында алынган иш стажына жараша өзүнүн мыйзамдарына ылайык пенсияга чыгуу укугун аныктай тургандыгын карайт. Мында Макулдашууга ылайык иш стажы – бул иштеген жана (же) башка ишмердикти жүргүзүү мезгили (анын ичинде пенсиялык төгүмдөрдү төлөө менен), ошондой эле пенсияга чыгуу укугун аныктоодо жана анын өлчөмүн эсептөөдө мүчө мамлекеттин мыйзамдарына ылайык эске алынуучу башка мезгилдер.

Макулдашуунун 7-беренесинин 5-пунктунун күчү менен пенсия алуу укугу (топтолмо пенсияларды, майыптыгы жана баккан адамынан айрылгандыгы боюнча эмгектик (камсыздандыруучу) пенсияларды кошпогондо) эмгекчиде Макулдашуу күчүнө киргенден кийин мүчө мамлекеттин аймагында алынган 12 айдан кем эмес иш стажы болгон учурда келип чыгат. Эгерде бир мүчө мамлекеттин аймагында алынган иш стажы пенсия алуу укугунун келип чыгышы үчүн жетишсиз болсо, мүчө мамлекеттердин ар биринин мыйзамдарына ылайык башка мүчө мамлекеттердин аймактарында алынган иш стажы эсепке алынат, буга

мындай иш стажы убакыт боюнча бири-бирине дал келген учурлар кирбейт (Макулдашуунун 7-беренесинин 2-пункту).

Жогоруда баяндалгандардын негизинде Соттун Чоң коллегиясы Макулдашууга ылайык пенсияга укукту аныктоодо Бирликке мүчө мамлекеттин жаранынын, анын ичинде башка мүчө мамлекеттердин аймактарында алган эмгек стажы эске алынат деген тыянакка келет.

13. Макулдашуунун 7-беренесинин 3-пунктунда Россия Федерациясында пенсияны белгилөөгө гана тиешелүү атайын ченем каралган. Россия Федерациясындагы ушул жобонун негизинде Макулдашуунун 7-беренесинин 1-пунктуна ылайык пенсияга укукту аныктоодо ЖПК өлчөмү Россия Федерациясынын аймагында, ошондой эле мурдагы Советтик Социалисттик Республикалар Союзунун аймагында алынган иш стажынын мезгили үчүн аныкталат.

Эгерде Макулдашуунун 7-беренесинин 3-пунктунун биринчи абзацына ылайык аныкталган ЖПКн өлчөмү пенсияга укуктун келип чыгышы үчүн жетишсиз болсо, анда мүчө мамлекеттердин аймактарында алынган 1 жылдык иш стажы 1ге барабар болгон ЖПК өлчөмү эске алынат. Мында 1 айлык иш стажы толук календардык жыл үчүн коэффициенттин $1/12$ бөлүгүн, ал эми 1 күн – толук календардык жыл үчүн коэффициенттин $1/360$ бөлүгүн түзөт.

14. Евразия экономикалык комиссиясынын Кеңешинин 2014-жылдын 12-ноябрындагы № 103 чечими менен жактырылган Пенсиялык камсыздоо жаатында кызматташуу жөнүндө эл аралык келишимдин концепциясына ылайык Макулдашууну иштеп чыгуунун өбөлгөлөрүнүн жана негизги максаттарынын бири, анын ичинде мүчө мамлекеттердин жарандарынын Бирликтин бир өлкөсүнөн башка өлкөсүнө көчкөндө эмгекчилердин пенсиялык укуктарын сактоо жана коргоо маселесин чечүү зарылдыгы болгон.

15. Макулдашууну телеологиялык чечмелөө Соттун Чоң коллегиясына Макулдашуу мүчө мамлекеттердин жарандары пенсияга талапкер болушу үчүн минималдуу шарттардын жыйындысы жөнүндө улуттук мыйзамдардын талаптарын ишке ашыруу жана бир мүчө мамлекеттин жарандарына башка мүчө мамлекеттин аймагында алган пенсиялык укуктарын сактоого кепилдик берүү максатында кабыл алынган деген тыянакка келүүгө мүмкүндүк берет. Бул мамлекеттер өз аймактарында алынган бардык стажды Макулдашуунун 7-беренесинин тартибинде өз ара эсепке алуу шартында болушу мүмкүн.

16. Макулдашуунун алкагында 7-берене боюнча пенсияга укукту аныктоого тиешелүү милдеттенмелерди жана пенсияны дайындоо жана

төлөө маселелерин жөнгө салуучу Макулдашуунун 12-беренесинин өткөөл жоболорун чектөө зарыл (эгерде ага укук бар болсо).

Ошентип, Макулдашуунун 12-беренесине ылайык:

Макулдашуу күчүнө киргенден кийин алынган иш стажы үчүн пенсия тиешелүү иш стажы анын аймагында алынган мүчө мамлекет тарабынан дайындалат жана төлөнөт;

Макулдашуу күчүнө киргенге чейин алынган иш стажы үчүн пенсия мүчө мамлекеттердин мыйзамдарына жана 1992-жылдын 13-мартындагы Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигине катышкан мамлекеттердин жарандарынын пенсиялык камсыздоо жаатындагы укуктарынын кепилдиктери жөнүндө макулдашууга ылайык, ал эми Беларусь Республикасы менен Россия Федерациясы үчүн – 2006-жылдын 24-январындагы Россия Федерациясы менен Беларусь Республикасынын ортосунда социалдык камсыздоо жаатында кызматташуу жөнүндө келишимге ылайык дайындалат жана төлөнөт.

Соттун Чоң коллегиясы Макулдашуунун 12-беренесинин жоболоруна ылайык Макулдашуу күчүнө киргенден кийин алынган пенсия үчүн тиешелүү иш стажы анын аймагында алынган мүчө мамлекет тарабынан дайындалат жана төлөнөт, Макулдашуунун жоболорун эске алуу менен анын аймагында алынган иш стажына жараша ар бир мамлекет тарабынан пенсияга укукту аныктоо жөнүндө Макулдашуунун 7-беренесинин 1-пунктунун жоболору менен корреспонденцияланат деп эсептейт.

Макулдашуу күчүнө киргенге чейин алынган эмгек стажы үчүн пенсия дайындоо жана төлөө жөнүндө айта турган болсок, Макулдашуунун 12-беренеси мүчө мамлекеттердин мыйзамдарын гана эмес, башка эл аралык келишимдерди да: 1992-жылдын 13-мартындагы Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештигине катышкан мамлекеттердин жарандарынын пенсиялык камсыздоо жаатындагы укуктарынын кепилдиктери жөнүндө макулдашууну, ал эми Беларусь Республикасы менен Россия Федерациясы үчүн – 2006-жылдын 24-январындагы Россия Федерациясы менен Беларусь Республикасынын ортосунда социалдык камсыздоо жаатында кызматташуу жөнүндө келишимди колдонуунун милдеттүүлүгүн көрсөтөт.

Мындай жагдайларда, Соттун Чоң коллегиясынын пикири боюнча, мүчө мамлекеттердин эмгекчилеринин алган пенсиялык укуктарын ишке ашыруу Макулдашуунун күчүнө киришине байланыштуу укуктук жөнгө салуу өзгөргөндөн кийин да юридикалык кепилдиктер менен камсыздалат.

Макулдашуунун 12-беренеси аймактык принципке негизделген пенсиялык камсыздоо режиминен мүчө мамлекеттердин ар биринин аймагында жарандар алган пенсиялык укуктардын чоңдугуна жараша пенсияларды төлөөгө чыгымдарды бөлүштүрүүнү караган пропорционалдык принципке өтүүнү жөнгө салат. Мында бул ченемдин максаты – Макулдашуу күчүнө киргенге чейин жаралган мүчө мамлекеттердин жарандарынын пенсияга жаралган укуктарын сактоо. Дал ошондуктан Макулдашуунун 12-беренеси мүчө мамлекеттердин мыйзамдарына жана КМШ Макулдашуусуна ылайык, ал эми Беларусь Республикасы менен Россия Федерациясы үчүн – Россия Федерациясы менен Беларусь Республикасынын ортосундагы келишимге ылайык Макулдашуу күчүнө киргенге чейин алынган эмгек стажы үчүн пенсияны дайындоону жана төлөөнү караган.

17. Баяндалганды эске алуу менен Макулдашуунун 7-беренесинин 1 – 3-пункттары Макулдашуунун 12-беренеси менен өз ара байланышта түшүндүрүүдө Макулдашуунун аталган ченемдери Макулдашуу күчүнө киргенге чейин да, андан кийин да алынган эмгекчилердин (Бирликке мүчө мамлекеттердин жарандарынын) иш стажына карата колдонуларын билдирет.

18. Баяндалгандардын негизинде Соттун Чоң коллегиясы төмөнкүдөй түшүндүрмөлөрдү берет:

18.1. Макулдашуунун ченемдери ал күчүнө киргенден кийин, башкача айтканда, 2021-жылдын 1-январынан баштап келип чыккан пенсиялык мамилелерге карата колдонулат. Ушуга байланыштуу пенсияга укуктун келип чыгышы жөнүндө макулдашуунун ченемдери Бирликке мүчө мамлекеттердин 2021-жылдын 1-январынан кийин ушул мамлекеттердин аймактарында алынган кеминде толук 12 айдан кем эмес стажы бар жарандарына үчүн колдонулат.

Түшүнүктөрдүн аныктамалары, анын ичинде «эмгекчи» аныктамасы Макулдашуунун 1-беренесинде ушул эл аралык келишимдин кийинки беренелеринде колдонуу максатында берилген. Мындай аныктамалар Макулдашуунун жоболорун чечмелөөдө жана колдонууда милдеттүүлүккө ээ, бирок бул түшүнүктөрдү камтыган анын жөнгө салуучу көрсөтмөлөрү менен өз ара байланышта гана колдонулат.

18.2. Макулдашуунун 7-беренесинин 1 – 3-пункттары мүчө мамлекеттердин жарандарынын пенсия алуу укугун аныктоо тартибин жөнгө салат.

Мында мүчө мамлекеттер Макулдашуу күчүнө кирген датадан тартып иш стажын эске алууга милдеттүү. Бир мүчө мамлекеттин аймагында алынган иш стажы жетишсиз болгон учурда, пенсияга укуктун пайда болушу

үчүн башка мүчө мамлекеттердин аймактарында, анын ичинде 2021-жылдын 1-январына чейинки мезгилде алынган иш стажы эске алынат.

Макулдашуунун 7-беренесинин 1 – 3-пункттарынын 12-берене менен өз ара байланыштуу түшүндүрмөдөгү жоболору Макулдашуунун аталган ченемдери Макулдашуу күчүнө киргенге чейин (2021-жылдын 1-январына чейин) жана андан кийин алынган эмгекчилердин (Бирликке мүчө мамлекеттердин жарандарынын) иш стажына карата колдонуларын билдирет.

IV. Корутунду жоболор

Ушул Консультативдик корутундунун көчүрмөсү арыз ээсине жөнөтүлсүн.

Консультативдик корутунду Соттун расмий интернет-сайтына жайгаштырылсын.

Төрагалык кылуучу

А.А. Дронов

Судьялар:

Э.В. Айриян

Д.П. Александров

К.К. Джунушпаев

А.А. Забара

Е.Ж. Исмаилов

М.Т. Кайыпов

А.Б. Кишкембаев

Н.В. Павлова

А.Г. Тунян